

- Environmental Management”: official website of the International Organization for Standardization [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.iso.org/iso/ru/home/standards/management-standards/iso14000.htm> ; “ISO 22000 – Food Safety Management : Systems” : official website of the International Organization for Standardization [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.iso.org/iso/ru/home/standards/management-standards/iso22000.htm> ; “ISO 27001 – Information Technology. Security Techniques. Information Security Management Systems. Overview and Vocabulary” : official website of the International Organization for Standardization [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.iso.org/iso/ru/home/search.htm?qt=27000&sort=rel&type=simple&published=on>
5. “On approval of the customs clearance of goods imported into the customs territory of Ukraine and subjected to mandatory certification in Ukraine, and recognition some decisions of the Cabinet of Ministers of Ukraine as invalid : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 14.05.2008 № 4461831” [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/446-2008-%D0%BF>.
  6. “On Standards, Technical Regulations and Procedures for the Evaluation of Compliance : Law of Ukraine of 01.12.2005 № 3164-VI” // *Vidomosti Verkhovnoy Radi Ukraine*. – 2006. – № 12. – Art. 101.
  7. “State Committee for Technical Regulation and Consumer Policy” : official site [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.dssu.gov.ua>.

УДК 336.57: 341.31 (477)

ДО ПИТАННЯ ПРОЦЕДУРИ ПРИПИНЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ У РАЗІ ВВЕДЕННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Процюк О.П., студентка

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирська, 60, м. Київ, Україна
Protsiuk.A@jurimex.com.ua*

У межах статті досліджено, що режим воєнного стану в теорії господарського права визначено як обмежувальний спеціальний режим господарювання, а в законодавстві – як особливий період діяльності суб’єкта господарювання. У роботі проаналізовано чинне законодавство України щодо регулювання діяльності банків під час введення правового режиму воєнного стану, зокрема, щодо припинення такої діяльності. Виокремлено недоліки правових актів та запропоновано можливі зміни, що можуть враховуватися законодавцем і Національним банком України.

Ключові слова: господарська діяльність, банк, правовий режим воєнного стану, особливий період, відкликання ліцензії, ліквідація, припинення діяльності банків.

К ВОПРОСУ ОТНОСИТЕЛЬНО ПРОЦЕДУРЫ ПРЕКРАЩЕНИЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКОВ ПРИ ВВЕДЕНИИ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ВОЕННОГО ПОЛОЖЕНИЯ

Процюк А.П.

*Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
ул. Владимирская, 60, г. Киев, Украина
Protsiuk.A@jurimex.com.ua*

В рамках статьи исследовано, что режим воєнного положения в теории хозяйственного права определен как ограничительный специальный режим хозяйствования, а в законодательстве – как особый период деятельности субъекта хозяйствования. В работе проанализировано действующее

законодавство України щодо регулювання діяльності банків при введенні правового режиму воєнного положення, в частині, щодо припинення такої діяльності. Виділені недоліки правових актів і запропоновані можливі зміни, які можуть бути враховані законодавцем і Національним банком України.

Ключові слова: господарська діяльність, банк, правовий режим воєнного положення, особливий період, отзыв ліцензії, ліквідація, припинення діяльності банків.

REGARDING THE PROCEDURE OF TERMINATION OF BANK BUSINESS ACTIVITY WHEN THE LEGAL REGIME OF MARTIAL LAW IS IMPOSED

Protsiuk O.P.

*Taras Shevchenko national university of Kyiv, str. Volodymyrska, 60, Kyiv, Ukraine
Protsiuk.A@jurimex.com.ua*

The author states that when the legal regime of martial law is imposed, different subjects of economic activity operate in a special way. Banks are not an exception, therefore the article focuses on the peculiarities of proceeding of the bank business activity when the legal regime of martial law is imposed in Ukraine. To be more precise, the author describes the procedure of termination of bank activity when the above noted regime exists.

It is stated that there are various methods of both prohibitions and encouragements which may be applied to subjects of economic activity and that all of them (when are really applied alone or in combination with each other) are covered by the concept "special business regime". The legal regime of martial law is known as limitative.

The author analyses norms of Ukrainian legislation and, in particular, the norms of the Commercial code of Ukraine and legal acts of Ukrainian National Bank which in some way are related to regulation of special business regime of banks.

It is concluded that, unfortunately, there are no unique legal concepts or legal rules in these norms which could be governing for banks when the legal regime of martial law is imposed. Moreover, there are certain gaps in the legal regulation and there are some contradictions between acts of different legal force.

The basic special act that regulates the business activity of banks when the legal regime of martial law is imposed and, in particular, the procedure of termination of bank activity is The Concept about activity of the banking system of Ukraine during the special period, approved by the Resolution № 261 which was adopted by the NBU on the 18th of June, 2003. The important act is also NBU Resolution № 444 adopted on the 16th of September about the procedures of termination, suspension and limitation of bank activity in a special period.

The author describes the procedure of termination of bank activity at the initiative of the NBU and of the owners of the bank with the obligatory consultation with the NBU.

It is offered to amend the legislation in terms of proceeding of the bank business activity when the legal regime of martial law is imposed in Ukraine.

Key words: economic activity, bank, legal regime of martial law, special period, license revocation, liquidation, termination of bank activity.

Зважаючи на ситуацію, яка на сьогодні склалася в Україні, коли загроза військового вторгнення іноземної держави не лише не вщухає, а й посилюється щодня, необхідно констатувати, що, на жаль, імовірність введення в Україні режиму воєнного стану залишається досить високою. Тому актуальним є питання про те, як у такому разі провадитимуть свою господарську діяльність різні суб'єкти господарювання, а також з'ясування особливостей провадження банківської господарської діяльності за введення на теренах України правового режиму воєнного стану.

Окремі питання спеціального режиму господарювання досліджено в працях О.П. Зельдіної, А.В. Баян, А.Г. Бобкової, О.М. Вінник, Р.І. Зименкова, В.К. Мамутова, Ю.В. Макогона, В.І. Пили та інших учених. Однак єдиної комплексної роботи, присвяченої особливостям діяльності банків як суб'єктів господарювання за введення правового режиму воєнного стану, на сьогодні не існує.

Мета статті – окреслити механізм припинення діяльності банків внаслідок введення правового режиму воєнного стану.

Законодавству України відомі різні види заборон і заохочень, що встановлюються для тих чи інших видів господарської діяльності або для тих чи інших суб'єктів господарювання. У теорії господарського права відомим є поняття «спеціальний режим господарювання», що визначається як правовий режим, який сполучає різні правові засоби з метою забезпечення збалансованих умов для організації та здійснення господарської діяльності на певних територіях, у певних галузях економіки [1, с. 1].

Правовий режим, що встановлюється в разі посилення державного контролю в процесі господарювання доктриною господарського права, визначається як обмежувальний, за якого законодавець за допомогою встановлення обмежень у процесі здійснення господарської діяльності досягає певних цілей з охорони територій, об'єктів тощо. До цього виду належать такі режими: державного кордону, надзвичайного й воєнного станів, виключної (морської) економічної зони, господарського забезпечення Збройних Сил України.

У Господарському кодексі (далі – ГК) України регулювання спеціальних режимів господарювання міститься в розділах 8 і 9, хоча визначення цього поняття законодавець не надає. Зокрема, у ст.417 ГК України «Порядок здійснення господарської діяльності в умовах воєнного стану» зазначається, що в період дії воєнного стану, введеного на території України або в окремих місцевостях, правовий режим господарської діяльності визначається *на основі закону про оборону України, інших законодавчих актів щодо забезпечення обороноздатності держави та законодавства про режим воєнного стану* [2].

Аналіз Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 06.04.2000 р. та Закону України «Про оборону України» від 06.12.1991 р. дозволяє стверджувати, що ці акти належать до актів загального законодавства, адже їх норми не є конкретизованими, спрямовуються на широке коло суб'єктів, містять узагальнені правила. Наприклад, із Закону України «Про правовий режим воєнного стану» слідує, що в Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військовому командуванню надається право разом з органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування (а якщо це не можливо – самостійно) запроваджувати та здійснювати такі *заходи правового режиму воєнного стану*: використовувати потужності й трудові ресурси підприємств, установ та організацій усіх форм власності для потреб оборони, змінювати режим їх роботи, проводити інші зміни виробничої діяльності, а також умов праці відповідно до законодавства про працю (п.2 ст.15); вилучати для тимчасового використання необхідне для потреб оборони майно підприємств, у тому числі, згідно з Положенням про військово-транспортний обов'язок, транспортні засоби, споруди, машини, механізми, обладнання та інші об'єкти, пов'язані з обслуговуванням транспорту, і видавати про це відповідні документи встановленого зразка (п.3 ст.15); правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України, Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та інших законів України (ч.1 ст.20). А в Законі України «Про оборону України» йдеться лише про загальні завдання підприємств, установ та організацій та обов'язки їх посадових осіб у сфері оборони (ст.16). Спеціальні норми щодо діяльності суб'єктів господарювання (зокрема, банків) під час введення режиму воєнного стану в наведених вище законах відсутні [3; 4].

На сьогодні взагалі не існує єдиного нормативно-правового акта, який містив би чітку регламентацію діяльності банків України в разі введення на її території правового режиму воєнного стану. Окремі норми містяться в загальних (у тому числі зазначених вище) і спеціальних законах, а також в актах, виданих Правлінням Національного банку України (далі – НБУ). Однак норми щодо особливостей господарської діяльності банків, окрім норм ГК України, не оперують поняттям «спеціальний режим господарювання», а обмежуються категорією «особливий період».

У Законі України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. йдеться про те, що Національний банк України визначає особливості функціонування банківської системи України в разі введення воєнного стану чи особливого періоду (п.20 ст.7). Із цієї норми очевидно постає, що законодавець розмежує поняття воєнного стану та особливого періоду [5].

Доцільно зазначити, що в правових актах Правління НБУ не дотримано такого розмежування, наявна певна невідповідність їх закону. Зокрема, з аналізу норм ч.3 Постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок припинення, зупинення, обмеження діяльності банків в особливий період» від 16.09.2004 р. № 444 (далі – Постанова № 444) слідує, що обсяг поняття «особливий період» є більш широким і включає в себе також режим воєнного стану. Аналогічне співвідношення понять «особливий період» і «воєнний стан» закріплене, наприклад, у Постанові Правління НБУ від 17.09.2003 р. № 405, що затверджує Положення про порядок управління Національним банком України грошово-кредитним ринком в особливий період, у Постанові Правління НБУ від 23.12.2003 р. № 576, що затверджує Положення про міжбанківський переказ грошей в Україні в національній валюті в особливий період тощо. В останньому документі, крім того, воєнний стан прирівняний до воєнних дій, що також є принципово неправильним [6; 7; 8].

Оскільки чинне законодавство не містить окремих актів, спрямованих на врегулювання діяльності банків конкретно під час введення воєнного стану, то в межах цього дослідження відповідно до актів Правління НБУ воєнний стан вважатимемо одним із різновидів особливого періоду у функціонуванні банків.

Тому послідовно проаналізуємо законодавчі конструкції, що регламентують процедуру припинення діяльності банків в особливий період.

Відповідно до Концепції функціонування банківської системи України в особливий період, схваленої постановою Правління НБУ від 18.06.2003 р. № 261, Національний банк України визначає в мирний час можливе обмеження діяльності банків і здійснює відбір банків, уповноважених для роботи (здійснення операцій) в особливий період, визначає вимоги й порядок припинення, зупинення, обмеження діяльності банків України в особливий період, а після його завершення – поновлення дії ліцензій на здійснення банківських операцій банкам, діяльність яких зупинялася, обмежувалася.

Згідно з Постановою № 444 Національний банк України уточнює цей перелік щорічно з урахуванням спроможності банків щодо переходу й функціонування в умовах особливого періоду. Постанова № 444 містить також пункти про те, яким критеріям повинен відповідати банк, уповноважений провадити свою господарську діяльність в особливий період (п.2.2), та яким вимогам повинен обов'язково слідувати (п.2.3).

Щодо діяльності банків, які не входять до зазначеного вище переліку, то їх господарська діяльність в особливий період, відповідно до ч.3 Постанови № 444, може припинятися, зупинятися, обмежуватися.

Відповідно, якщо діяльність банку припиняється, то за ініціативою Національного банку України або власників банку за погодженням із НБУ на підставах і в порядку, визначених законодавством України, зокрема Положенням про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства, затвердженим Постановою Правління Національного банку України від 28.08.2001 р. № 369 (далі – Постанова № 369), провадиться відкликання банківської ліцензії та письмового дозволу на здійснення операцій (п.п.3.1, 3.2 Постанови № 444).

У цьому контексті необхідно звернути увагу на недосконалість правових конструкції актів головного регулятора, їх суперечність один одному, адже Постанова № 369 втратила чинність 01.10.2012 р., коли набрала чинності Постанова Правління Національного банку України від 17.08.2012 р. № 346 з такою ж назвою (далі – Постанова № 346) [9].

Тому процедура відкликання банківської ліцензії й ліквідації банку повинна прослідковуватися в положеннях чинного на сьогодні Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. (далі – Закон 1) та розділу 3 Постанови № 346 з урахуванням, безперечно, норм Постанови № 444 [10].

Відповідно до ст.77 Закону 1 банк може ліквідуватися за рішенням власників банку, у разі відкликання Національним банком України банківської ліцензії з власної ініціативи або за пропозицією Фонду гарантування вкладів фізичних осіб.

У п.3.1 Постанови № 444 не передбачено участь Фонду гарантування вкладів фізичних осіб у ліквідації банку в особливий період. Крім того, з п.3.1 Постанови № 444 слідує, що рішення про ліквідацію банку в особливий період завжди приймає Правління НБУ, і лише в заявленні ініціативи щодо такої ліквідації можуть брати участь власники банку за погодженням із Національним банком України. Відтак формулювання «рішення власників банку» в ч.1 ст.77 Закону 1 означає, очевидно, їх ініціативу, а не остаточне рішення про ліквідацію. Лише в цьому разі можна стверджувати, що суперечність між Законом 1 та Постановою № 444 відсутня.

Таким чином, застосовуючи в комплексі норми закону та норми, затверджені Правлінням НБУ, вважаємо, що діяльність банків в особливий період може припинитися *лише в разі прийняття відповідного рішення Правлінням НБУ та відкликання регулятором банківської ліцензії за своєю або власників банку ініціативою.*

Саме така процедура регламентована п. п.3.4, 3.5, 3.6 Постанови № 444. Зокрема, її можна виразити за алгоритмом, відображеним у таблиці.

Таблиця

Припинення діяльності банку за ініціативою Національного банку України (п.3.4 Постанови № 444)	Припинення діяльності банку за ініціативою власників банку за погодженням із Національним банком України (п.3.5 Постанови № 444)
<p>Складання висновків – відповідними підрозділами центрального апарату НБУ за напрямами діяльності цих підрозділів згідно з їх повноваженнями й функціональними обов'язками – територіальними управліннями НБУ за місцезнаходженням банку за оцінкою на останню звітну дату</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>Формування пропозицій щодо припинення діяльності банків в особливий період спеціальною комісією на підставі зазначених висновків</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>Прийняття рішення Правлінням НБУ про</p>	<p>Прийняття рішення органом управління банку щодо припинення діяльності банку з відповідним обґрунтуванням</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>Підготовка висновку та подача документів¹ спеціальній комісії територіальним управлінням НБУ за місцезнаходженням банку (3 дні)</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>Розгляд документів підрозділами центрального апарату НБУ за відповідними напрямами діяльності та формування висновків.</p> <p style="text-align: center;">↓</p> <p>Розгляд документів і зазначених висновків</p>

¹ Відповідно до абз.2 п.3.5 Постанови № 444 такі документи, а також підстави для надання згоди Національного банку України на припинення діяльності банку за ініціативою власників банку визначаються Положенням № 369, яке, як згадувалося вище, втратило чинність, коли набрала чинності Постанова № 346. Тому перелік таких документів і підстав слід шукати в ч.ч.1 та 2 розділу 3 Постанови № 346.

припинення діяльності банків в особливий період на основі вказаних пропозицій	спеціальною комісією, складення пропозицій щодо припинення діяльності банку Прийняття рішення Правлінням НБУ про припинення діяльності банків в особливий період на основі вказаних пропозицій
---	--

Таким чином, прослідкувавши процедуру припинення діяльності банків у разі введення правового режиму воєнного стану, можна стверджувати, що правова регламентація такої процедури не завжди є чіткою й послідовною, тому банківське законодавство в цьому аспекті потребує певних змін.

Зокрема, пропонуємо внести такі зміни до чинного законодавства:

- 1) у п.20 ст.7 Закону України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. виключити «воєнного стану чи» та доповнити речення після формулювання «особливого періоду» фразою «(у тому числі під час введення воєнного стану)»;
- 2) доповнити ч.1 ст.77 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000 р. формулюванням «за погодженням з Національним банком України»;
- 3) у п.3.2 та абз.2 п.3.5 Постанови Правління НБУ «Про затвердження Положення про порядок припинення, зупинення, обмеження діяльності банків в особливий період» від 16.09.2004 р. № 444 вислів «від 28.08.2001 р. № 369 та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 27.09.2001 р. за № 845/6036» замінити словами «від 17.08.2012 р. № 346 та зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 17.09.2012 р. за № 1590/21902».

ЛІТЕРАТУРА

1. Зельдіна О.Р. Теоретичні аспекти спеціального режиму господарювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. докт. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право» / О.Р. Зельдіна ; Ін-т екон.-прав. досліджень НАН України. – Донецьк, 2007. – 35 с.
2. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 06.04.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1647-14>.
4. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 р. № 1932-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
5. Про національний банк України : Закон України від 20.05.1999 р. № 679-ХІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=679-14>.
6. Про затвердження Положення про порядок припинення, зупинення, обмеження діяльності банків в особливий період : Постанова Правління Національного банку України від 16.09.2004 р. № 444 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1265-04>.
7. Про затвердження Положення про порядок управління Національним банком України грошово-кредитним ринком в особливий період : Постанова Правління Національного банку України від 17.09.2003 р. № 405 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0895-03>.
8. Про затвердження Положення про міжбанківський переказ коштів в Україні в національній валюті в особливий період : Постанова Правління Національного банку

України від 16.08.2006 р. № 320 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0039-04>.

9. Про затвердження Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства : Постанова Правління Національного банку України від 17.08.2012 р. № 346 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12>.
10. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

REFERENCES

1. Zeldina O.R. “Theoretical Aspects of Special Management Regime” : abstract of thesis for the degree of doctor of law sciences : major 12.00.04 / O.R. Zeldina ; Institute ekonomiko legal researches of the National academy of sciences of Ukraine. – Donetsk, 2007. – 35 p.
2. “Commercial Code of Ukraine” [Electronic resource] // The official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
3. “On the Legal Regime of Martial Law” : Law of Ukraine of April 6, 2000 [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1647-14>.
4. “On Defence of Ukraine” : Law of Ukraine of 06.12.1991 № 1932-XII [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1932-12>.
5. “On the National Bank of Ukraine” : Law of 20.05.1999 № 679-XIV [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon.nau.ua/doc/?code=679-14>.
6. “On Approval of the Procedure for Termination, Suspension, Limitation of Activities of Banks in a Particular Period” : Resolution of NBU Board of 16.09.2004 № 444 [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1265-04>.
7. “On Approval of the Regulation on Management of the Money and Credit Markets by the National Bank of Ukraine during Special Period” : Resolution of NBU Board of 17.09.2003. № 405 [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0895-03>.
8. “On Approval of Interbank Funds Transfer in Ukraine in National Currency in a Particular Period” : Resolution of NBU Board of 16.08.2006 № 320 [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0039-04>.
9. “On Approval of Application by the National Bank of Ukraine of Measures for Violation of Banking Laws” : Resolution of NBU Board of 17.08.2012 № 346 [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1590-12>.
10. “On Banks and Banking” : Law of Ukraine of 07.12.2000 № 2121-III [Electronic resource]. – Access mode : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

УДК 342.9